

- 328 The mscr KK Coll. 539.30.2 (Varia 5.2) p. 57–109 is a notebook measuring ca. 14 x 21 cm. A clean copy of the same report is preserved in SKSA A721. Castrén sent this report on 12/24 January 1847. It has been published in Swedish in *Morgonbladet* 25–29/1847 (1, 8, 12, 15, 19 Apr. 1847; Castrén 1847g) and partly in Castrén 1855: 209–235. It has also appeared in German in the *Bulletin* of the Academy of Sciences in St Petersburg and in *Das Ausland* in Stuttgart (Castrén 1848d; 1848j: 209–231). The version published here follows the mscr in KK Coll. 539.30.2, but the changes made in the version SKSA A721 have been shown. See also from p. 1126 on and 1549 with drafts of some parts of the text. See also Castrén 1848h and the volume of letters in this series.
- 329 Someone else than Castrén himself has added the year in the mscr.
- 330 Enisejsk is on the River Enisej at N58°27'18" E92°10'16". (TS)
- 331 The northernmost parts of Siberia belong to the Arctic tundra zone, but most of the tundra in Siberia is of subarctic character. Семенов – Белов 2015: 234–237. (TS)
- 332 på || wid
- 333 мопос, pack ice
- 334 vägen || wattnet
- 335 skarp || SKSA A721 (1846): en ~
- 336 ensliga || strödda
- 337 The clean copy of the mscr from here to the end of the paragraph (*torosser*) was written by someone else than Castrén himself.

57

19 Rese-Anteckningar af Dr M. A. Castrén³²⁸

Den 18/30 Maj 1846³²⁹ tog jag afsked af den guldrika staden Jenisejsk³³⁰, steg i en liten öppen båt och styrde deri tillika med min reskamrat Jenisej-floden utföre till det Turuchanska tundralandet.³³¹ Wid denna tid war sjelfwa floden redan fullkomligt isfri, men på³³² dess stränder lågo ännu colossala ismassor (torosser³³³), hvilka än reste sig upp i form af spetsiga torn, än åter bildade en brant vägg emot det squalpande wägen³³⁴. Luften war fuktig och kall, himmelen merendels mulen[,] skarp³³⁵ nordostwind blåste med ihärdig enwished och medförde tid efter annan skurar af regn, snö och hagel. Träden stodo nakna och på de grå ängarna såg man blott här och der ensliga³³⁶ grupper af gula ranuncler, blå violer, bleklagda sippor och stellarier. På land och flod var allt³³⁷ stilla och tyßt, liksom i en sluten graf. Hvem längtar ej att åtminstone på sjelfwa Pingstmorgonen få lyssna till klockornas ljud och se en landtlig skara med andaktsfulla blickar draga till Herrans hus? Men här i hjertat af Sibirien är man redan glad att få se en Ostjak-julle³³⁸ skjuta fram ur sitt gömställe mellan buskarna i en bortskymd wik, och att lyssna till gökens galande, tranornas nattliga skri, wägens plaskande emot den isbelagda stranden och det i många brytningar återljudande brakket af kullstörtade torosser.

Det säges att Jenisej i sitt öfra lopp skall framte de mest pittoreska nejder. Äfwen nedanom Jenisejsk anträffas ställen af sällsynt skönhet, att endast nämna det mångbepripade bergspasset vid mynningen af medlersta³³⁹ Tunguska³⁴⁰; men öfverhufvud lider dock naturen af wildhetens wanliga monotonie. Det är samma skog, samma åsar, samma klippor, samma stränder, samma fjärder och samma ismassor, som öfverallt möta betraktarens öga. Så länge resan ännu fortsättes inom det Jenisejska gulderlandet¹ ³⁴¹ kan man åtminstone³⁴² glädja sig öfwer en och annan wäl-mående by; men längre fram glesna äfwen byarna och bestå till³⁴³ det mesta af små, smutsiga, förfallna kojor, i hvilka den resande ej utan ekel och wederwilja inträder. För öfrigt lider man i denna nejd af en owanlig kyla och frusenhet³⁴⁴. Jag wet ej, om denna kyla³⁴⁵ utgår ur wattnet, luften eller människornas hjertan men wisst är, att man ännu i medlet af Junii städse känner ett behof att svepa pelsen bättre omkring sig och ej så [o]gerna³⁴⁶ kryper i en Östjak-tält emellan stationerna, för att värma sina leder wid en fladdrande brasa.

Det obehag, en resa under sådana förhållanden nödwändigt framkallar, mildrades i någon mon genom³⁴⁷ umgänget med den wissierligen svaga, men likwäl högst brokiga befolkning, som dels med, dels emot sin egen wilja lägrat sig wid

1. Såsom bekant är, finnas Sibiriens rika ste guldwerk i Jeniseiska kretsen emellan öfra och mellersta Tunguska, wid de Uderejska och Pitska flodsystemerna. Antalet af vaskerier inom detta område säges uppgå ända till 120, hvilka fortlöpa i samma riktning med Jenisej och äro belägna på ungefär lika stort afstånd ifrån nämnda flod.

338 When using the name Ostyak on the Enisej, Castrén means the Ket. Castrén 1857b: 92–93 as well as the final report to the Academy of Sciences (see p. 954–963) show that he was aware of the linguistic difference between the Ket and what he called the Altaic peoples. The Ket are a people living on the Enisej and its surroundings and their language does not have surviving relatives after the extinction of Kott, Arin etc. In the early 1990s, there were ca. 500 remaining speakers of Ket. Unesco Red Book, http://www.helsinki.fi/~tasalmin/nasia_report.html#Ket; Endangered Languages of Indigenous Peoples of Siberia, <http://lingsib.iea.ras.ru/en/languages/ket.shtml>. (TS)

339 *medlersta* || NRF II: Podkamennaja

340 The River Podkamennaja or Srednij (Stony/Middle) Tunguska runs into the Enisej from the right (east) at N61°35'26" E90°7'48". (TS)

341 Change in the footnote:
med Jenisei || och äro belä[gna]

Gold production in Siberia tripled after the 1812 law that permitted gold prospecting for all Russian subjects. There were ca. 200 gold producers in Siberia in 1837, especially along the rivers Enisej and Verxnjaja Tunguska (today, Angara). The gold finds in the Minusinsk taiga, including the rivers Birjusa and Uderej were especially rich. Сапоговская – Мухин 2008: 851;

Лешков – Сапоговская 2009:
602.

The River Bol'šoj Pit runs into the Enisej from the right (east) at N59°1'30" E91°42'0", but the River Uderej discharges into the River Kamenka, which runs into the Angara. (TS)

- 342 *åtminstone* || ännu
 343 *till det mesta* || endast
 344 *frusenhet* || kylenh[et]
 345 *kyla* || kylighet
 346 *[o]gerna* || ~ emella[n] – SKSA A721 (1846): ogerna
 347 *genom* || af den
 348 Anciferovo is situated at N58°52'24" E91°51'44". (TS)
 349 *för* || till
 350 Nazimovo at N59°30'50" E90°55'59". (TS)
 351 21 May/1 June 1846.
 352 *här [...] likväl* || funnos här
 353 Evenki. The Evenki language is one of the Tungusic languages, which are spoken in China, Mongolia and Southern Siberia and were considered endangered in the 1990s. Unesco Red Book, http://www.helsinki.fi/~tasalmin/nasia_report.html#Evenki. For linguistic details, see the volume of Evenki in this series. (TS)

Jenisej-flodens stränder. Då jag i staden Jenisejsk ena dagen befann mig i sällskap med Sibiriska, Petersburgska, Moskowska och Malorossianska Rysar, med werldsomswärmande Tyskar, med Tatarer, Judar och Kirgiser satt jag den andra i byn Antsyferowa³⁴⁸ och språkade med upplysta Polackar, hvilka här hade sitt högqvarter. Tredje dagen efter afresan hamnade jag i ett Ostjakiskt näfvertält och tillbragte, efter att hafva muntrat tältets af naturen työflättna innewånare med brännwin, the och tobak, flere angenäma stunder i förtroligt samtal med det fromma och enfalldiga folket. Den derpå följande morgonen väcktes jag i båten af ett högljudt kanondunder. Jag uppslog mina ögon och såg förwånad åt alla håll, men warseblef endast twenne små byar, en på hwardera sidan om floden. Roddarne upplyste, att den ena af dem tillhörde "guldsökare", hvilka egde sina waskerier wid Pit-floden, men för³⁴⁹ communicationens befrämjande hade inrättat åtskilliga contoïr wid Jenisej gentemot Nasimowa-by³⁵⁰. Orsaken till kanondundet förklarade åter på ett tillfredsställande sätt den Ryska Kalendern, deri namnen *Konstantin* och *Helena* woro med kursiv stil utmärkta.³⁵¹ Utomdess anmärkte en af roddarne, att "Guldsökare-byn" kallades Jermakowa, af skäl att att "Jermak", såsom orden föllo sig, "warit Sibiriens första guldsökare". En annan guldsökare-by, benämnd Lopatinskoje Selo hade nyss först blifvit passerad.

61

62

Twenne dagar efter nyss omtalta händelse landade jag en wacker Junii morgon wid mynningen af Sym. På detta ställe såg man hwarken Guldsökare-contoïr eller ens Ryska bondstugor, men här³⁵² funnos likväl ett slags boningar, hvilka oakadt sin torftighet påkalla den resandes synnerliga uppmärksamhet. En Tungusisk³⁵³ och en Ostjakisk Furste hade i spetsen för hwar sin

stam seglat Symfloden utföre och slagit sina läger wid dess utlopp, der de efter gammal bruk årligen församla sig^{li} 354, för att betala sin skatt åt kronan och afyttra sitt pelsverk åt Jenisejska köpmän. Marknaden hade ännu icke hunnit taga sin början, men boningarna d. v. s. näfvertälten woro redan uppförda och på wanligt sätt inredda. De stodo fördelade i tvenne gruppe[r]³⁵⁵, den ena naturligtwis tillhörig Tunguser och den andra Ostjaker. De nämnda grupperna hade blifvit ställda på ett betydligt afstånd ifrån hvarandra, förmodligen i följd af den missämja, som allt ännu fortfar att råda emellan dessa till språk, seder och religion åtskillda stammar. 63 Wid de Ostjakiska tälten rörde sig om hvarandra män, qvinnor, hundar och barn, men wid de Tungusiska wisade sig endast manliga ansigten. Härtill sades orsaken vara den, att Tunguserne äga små renhjordar, till hvilkas bewakning de måste qwarlemna sina hundar och hustrur; Ostjaken deremot är en lös och ledig karl, som på sin höjd besitter hustru och barn, några hundar, en båt och ett näfvertält – allt sådana saker, som han utan svårighet kan taga med sig på marknaden. Utom de nämnda föremålen såg man wid stranden Jenisejska lodjor, barker och båtar i en ansenlig mängd. Infödingarnes farkoster lägo kullstjelpa på backen och woro³⁵⁶ förfärdigade dels af ett enda urhålkadt träd, dels af sammansydda³⁵⁷ näfwerstycken – de förra tillhöriga Ostjaker, de sednare af Tungusisk fabrik. Omkring tälten warseblefs, utom kläder och matwaror, ett stort förråd på korgar, skrin och husgerådssaker, hvilka

li. Dylika samlings- eller marknads-ställen (суглан-
 нья мѣста) äro sanctionerade äfwen wid utloppet af
 floderna *Dubtsches* och *Podkamennaja Tunguska*, i by-
 arna *Imbazk*, staden *Turuchansk m. m.*

- 354 *församla sig* || SKSA A721
 (1846): 1. församlade sig || 2. ~
 Change in the footnote:
m. m. || och andra mindre
 kända
- 355 Mscr: gruppen
- 356 *woro förfärdigade* || bestodo
- 357 *sammansydda* || sammanfläta-
 de

- 358 *hvarpå* || s[om]
 359 *högeligen* || mest
 360 Castrén also described other events during his journeys, where his spectacles became an object of wonderment or even rage (in Raznavolok 1842 and Perm' 1845). See p. 356, 1011.
 361 *Tungusernas gula physiognomier* || de gula Tungus physiognomierna
 362 *bak* || p[å]
 363 Mscr: hwilken
 364 For pictures, see Fedorova 2017: 18–19, 30–55; Lehtinen, I., 2017: 124–130.

64 till stor del woro förfärdigade af näfwer och utsmyckade med många konstiga zirater. Bågar, pilar, yxar och knifvar belastade yttre sidan af tältväggen. Wid sjelfwa ingången till Tungustälten stod wanligen ett barthuggande svärd eller den så kallade *paljma*, hvarpå³⁵⁸ en del af skaftet war nedstött i jorden.

Medan jag tog i betraktande dessa mångfalliga och för mitt öga sällsamma föremål, omringade mig efterhand en talrik skara Tunguser. De sågo mig an med nyfikna blickar, smålogo sig emellan och tycktes högeligen³⁵⁹ förundra sig öfwer mina glasögon.³⁶⁰ Jag för min del betraktade med icke mindre förwåning Tungusernas³⁶¹ gula physiognomier med sina tatuerade, bågformiga prydnader, på de utstående kindbenen, deras långa med perlor besmyckade stångpiskor bak³⁶² på hjessan och hela den egendomliga kostymen. Det mest utmärkande i den Tungusiska klädedrägten är en snäft tillskuren, af sämsk eller ludet renskinn förfärdigad frack. Denna beklädnad är wanligen rikt utsmyckad med glasperlor, klädesrimсор, tagelstrån m. m. och så trång, att den med möda kan tillknytas, ty äfwen Tungus-modet fordrar, att bröstet bör wara öppet, för att den perlbepryddas bröstbetäcknaden måtte få tillfälle att skina i sin fulla glans. Ofwanpå hjessan buro de Symska Tunguserna små, runda Tatar-mössor, hvilka glimmade af idel perlor. Deras korta knäbyxor woro gjorda af fin sämsk; så äfwen skorna, hvilka dessutom pryddes af perlbroderier. Öfwer ena axeln buro Tunguserne ett perlgehång, hwilke[t]³⁶³ uppbar en liten pung för elddon, som äfwen war stickad af brokiga glasperlor.³⁶⁴

I denna lätta och på sitt vis smakfulla kostym rörde sig Tunguserne med en wighet och ett behag, som på det skarpa ste stack af emot Ostjakernes

tunga manér, att ej tala om klädedrägten, som hos de sistnämnda bestod i en slarfwig på inre luden, på den yttre fodrad ren- eller harskinnspeles samt i några andra lika slarfwiga prydnader. Ett påtagligt företräde hos Östjakerne härrörde af deras finare anletsdrag, hvilka röjde ett mera Tatariskt än Mongoliskt tycke 66 och dessutom hade fördelen att ej wara wanställda genom tatuering. Att sluta af blotta physiognomien är Tungusen något listig och beräkande, Östjaken deremot mera enkel, from och godhertad. Dessa charactersdrag röja sig äfwen i sjelfwa beteendet, men wi återkomma snart till detta ämne och gå nu att emottaga de tvenne Furstarne, som wisa sig ute på fältet.

Det förstås af sig sjelft, att Tungus-Fursten war klädd i en utmärkt lysande drägt efter sitt folks maner, men hans³⁶⁵ Östjakiska broder bar på sig en päls, hwar på ryggsidan war nästan alldeles bortbränd. Den förre trädde mig till möte med mycken wärdighet, aftog mössan och räckte mig sina fingerspetsar till wälkomsthellsning; den sednare hellsade mig blott med ett enkelt och ärligt handslag. Här på togo mig de begge Furstarne i sitt huldrika hägn, de ställde sig en på hvardera sidan om mig och beledsagade mig på detta wis till Tungus-Furstens tält. En talrik skara Östjaker och 67 Tunguser åtföljde oss under wägen, men i tältet inbjöd Fursten, utom oss resande, endast sin Östjakiske embetsbroder, några Starschiner och sina närmaße anförwandter. Den Furstliga boningen bestod af ett wanligt näfwertält³⁶⁶ med marken till golf och några stenar till eldstad. Fursten lät utbreda ett par renhudar på golfwet och³⁶⁷ de närwande satte sig på dem rundt omkring den kyttande elden. Här war jag nu i tillfälle att anställa närmare betraktelser öfwer Tungusernas egenomliga lynne och character. Allt deras tal

- 365 *hans* || den
 366 *näfwertält* || SKSA A721 (1846): renhudstält
 367 *och* || SKSA A721 (1846): 1. för || 2. ~

- 368 *bland* [...] *sällsynt* || *sällsynt*
 369 *ingen enda* || SKSA A721 (1846):
ingen
 370 Sable (*Martes zibellina*) was
 perhaps the most important
 and most famous of all Sibe-
 rian mammals that have been
 hunted for their fur. Over
 11,000 sables were killed in Si-
 beria in 1912, but because of
 the drastic decrease of their
 population, they were official-
 ly protected from 1913 to 1916.
 By the 1930s, the overhunting
 of sable had led practically to
 its extinction, but the popu-
 lation has revived since then.
 Brofeldt 1916; Щипанов 2015.
 (TS)
 371 Mscr: att
 372 *deras seder* || 1. s[eder] || 2. ~ och

utmärkte sig genom en bland³⁶⁸ infödingar säll-
 synt klokhet och belefwenhet; men råkade jag till-
 fälligtwis göra en fråga om zobel-fångsten, så drog
 man straxt öronen åt sig och det ropades ifrån alla
 håll: "Batjuschka, Batjuschka, Vasche Lahorodje!"
 och alla försäkrade med en mun, att ingen³⁶⁹ enda
 zobel blifwit sedd allt sedan fädernas tid ehuru det
 är en känd sak, att de Symska Tunguserne idka ett
 ganska rikt zobelfänge.³⁷⁰

Med tillhjälp [af]³⁷¹ den Sibiriska talisma-
 nen – brännwinet lyckades det mig att i någon
 mon beweka Tungusernas misstrognas hjertan, i
 följe hvaraf somliga med mycken öppenhet
 började omtala sina sällsamma skogsäfventyr. En
 af de närvarande blottade till och med sin kropp
 och wisade derpå ärren af tretton sår, erhållna i en
 strid med skogens herre, björnen. Ansatt af den
 wäldige hade mannen warit ohjelpigen förlorad,
 om ej hundarna kommit sin husbonde till hjälp och
 gifwit björnen sysselsättning på jemt så lång tid,
 som jägaren behöfde för att bringa sitt lif i säker-
 het. På sådana berättelser woro Tunguserne myck-
 et frikostiga; men i allt sådant, som rörde deras³⁷²
 seder, bruk och hedniska Gudalära, iaktogo de fort-
 farande en djup förbehållsamhet. Deremot anställ-
 de man på sistone en ringdans, som beledsagades
 af en ganska wacker och melodisk sång. De dan-
 sande, som bestodo af raska ynglingar, fasthöllo
 hwarandra under armarna och bildade en så tätt
 slutet krets, att de enskilda individerna nästan
 försvunno för åskådarens blickar. Likaså blef un-
 der dansen, som utfördes på fria fältet, den enskild-
 ta ansträngningen omärkbar, och det tycktes såsom
 skulle en osynlig, mechanisk kraft hafva gifvit den
 massiva gruppen sin styft taktmessiga rörelse.

Ännu ett annat prof på sin skicklighet i rid-
 derliga bragder ådagalade Tunguserne genom

följande lek. Twenne personer fasthöllo i hwardera ändan ett rep, som de med all kraft svängde omkring i luften, härwid noga aktande, att repet under svängningen ej fick widröra marken. Emellertid hoppade en tredje person barfotad öfwer repet och upptog derunder från marken båge och pilar,³⁷³ spände bågen och afsköt pilarna, utan att repet en enda gång widrörde hans bara ben. – Djerfwa Tunguser sågos på samma sätt blottställa sina ben för egget af *paljmá*, som en på marken utsträckt person svänger omkring sig efter yttersta förmåga. Emellertid utföras de svåra, eller åtminstone de mest beundrade konststycken wid magiska förrättningar af Schamanen, men relationen derom önskar jag bespara till ett annat tillfälle.

70 Ifrån Tungusernes tält beledsagar oss nu Ostjak-Fursten till de sina. Här möter oss genast en flägt af den glada, öppna, oskuldsfulla hjertlighet, som företrädeswis har sitt hem i låga tjäll, under slitna plagg. Det lönar redan mödan att se, med hvilken oförställd wälwilja dessa åldriga gubbar under ödmjuka bugningen och med blottade hjesor hellsa³⁷⁴ oss wälkommen till sina fattiga tält. Qvinnor och yngre personer gifwa sitt deltagande tillkänna, derigenom att de [med] mycken ifwer fastbinda hundarna, rena fältet, feja tälten och verkställa sin toilette. Härwid består hufwudsaken i hårets kammande, flätande³⁷⁵ och benande. Uti hwardagslag låta Ostjakerne sitt hår hänga i wild förwiring öfver skuldror, panna³⁷⁶ och kinder³⁷⁷; men wid högtidliga tillfällen plägar håret uppkammas och undangömmas af männerna i en stångpiske och af qvinnorna i twenne flätor, hvilka nedhänga en på hwardera kinden. Dessutom³⁷⁸ wisa sig männerna nu uti sina bästa harskinns-pel-sar, men Ewas döttrar bära på sig endast 71 ett brokigt, fotsidt linne med en liten krage, som är

- 373 *pilar*, || pilar samt
 374 *hellsa* || bjuda
 375 *flätande och benande* || SKSA A721 (1846): benande och flätande
 376 *panna* || ansigte
 377 *kinder* || SKSA A 721 (1846): tinning
 378 *Dessutom* || 1. Denna ger || 2. Det förstås att Ostjak

- 379 *räfwar* || SKSA A721 (1846): ekorrar
 380 *bäfrar* || SKSA A721 (1846): räfvär
 381 *lärdomar* || råd || SKSA A721 (1846): råd och lärdom
 382 *brännwins-/flaska*
 383 *till och med* || icke en gång

tillknäpt öfver bröstet. Fursten gör sig inga bekymmer med toiletten, men anför likwäl till ursäkt för sin ryggfria pels, att han ingen bättre äger, ty under sistförflutna winter har han endast fångat 150 räfwar³⁷⁹, 4 zoblar, några bäfrar³⁸⁰, wargar och wildrenar. I sanning en ringa fångst, och tager man härvid i betrakta[n]de, att mjölpudet i Jeniseiska kretsen betalas med 5. Rub[e]l B[an]co, så må ett och annat hål i pelsen gerna ursäktas. Med Ostjak-Fursten är dessutom förhållandet sådant, att hans resliga wäxt, hans sköna ansigte och framför allt hans ädla, anspråkslösa hjerta öfwerskyla smärre brister i beklädnaden. Må wi derföre med ögat tillykt för tingens wanskliga natur träda i Furstens tält och knyta en förtroligare bekantskap med den Furstliga familjen. Wårt öga träffar här Furste-fadren – en bräcklig gråhårsman, som sitter bakom härden och efter utseendet håller på att gifva wisa lärdomar³⁸¹ åt de två lefnadsglada piltarne, hvilka påtagligen äro Furstens söner. Furstinna sitter i ett afsides hörn af tältet och börjar wid vår ankomst pyssla om ett litet barn, för att derigenom dölja sin förlägenhet. Äfven hon, fastän Furstinna, bär på sig ingen annan klädnad än linnenet, och eger inga andra prydnader än sitt hjertas fromma oskuld. Jag intog det mig anwisade sätet höger om eldstaden bredwid Fursten, hvilken i största tysthet skötte om en brännwins[-]flaska³⁸², som jag anførtrott i hans omvårdnad.

 72

När winet efterhand hade löst den inneburna Ostjakiska phlegman, började Fursten omtala sina öden och lidanden under nästförflutna wintern. Den stackars mannen hade sträfwat efter sin yttersta förmåga, men med föga framgång. Långt ifrån att ligga stilla i torftältet, hade han dragit ut till skogs redan på första snön. Irrande kring skog och mark sade han sig till³⁸³ och med blott i

73 yttersta nödfall hafwa uppslagit näfvertältet och wanligen tillbragt sjelfva natten på öppna drifvor³⁸⁴. Man föreställe sig den redlige³⁸⁵ mannens förtwiflan, när han efter³⁸⁶ dagens mödor lägrar sig wid elden, som hustrun tillredt under wäntan på willebråd, och han ej har att räcka den ömma wännen så mycket som en ripa att läggas i grytan. Det klena mjöl-förrådet och den under sommaren besparda, torra fisken hade i förtid tagit slut, och man war ofta³⁸⁷ nödsakad att förtära köttet af wargar och andra rofdjur³⁸⁸. Det är wisst att äfwen sådana öden erfordra sitt hjeltemod.

Sedan Fursten slutat sina jeremiader öfwer det närwarande, började hans gamle fader utbreda sig öfwer den förflutna tiden,³⁸⁹ då räfwar hoppade i hvarje buske och zoblar fångades i hvarje stubbe. Gubbens skildringar röjde på det tydligaste, att hans egen ungdomstid redan hunnit blifwa för honom en sagolik dröm, ty för att ej tala om hans underbara zobelfänge, hvilket nästan liknade det stora fiskafänget³⁹⁰, berättade Gubben om Gudarnes wandring på jorden, Schamanernes flygt i luften, andarnes uppenbarelsen⁷⁴ och trollens strid, såsom skulle han sjelf warit ett ögonwittne till slika tilldragelser. Hwad han ordade om sina fäders religiösa insigter, innehöll mycket af intresse, som här blefwe alltför widlöftigt att omtala. Jag will med stöd af Gubbens berättelser endast anmärka, att de Jenisejska Östjakerne, ehuru Christina, ännu dyrka tre mäktiga Gudamakter: 1. Himmelens Gud, som de benämna *Es*, 2. En underjordisk qvinlig Gudomlighet, som benämnes *Imlja*, 3°) Jordens Gud – *Björnen*. Om björnen hyser Östjaken den föreställning, att han icke är ett djur som alla de andra, utan djurfällen hos honom blott utgör en förklädnad, hvarunder han döljer en mensklig skepnad samt en Gudomlig kraft och wishet.

- 384 *drifvor* || SKSA A721 (1846):
drifvan
385 *redlige* || arma f
386 *efter* || ur
387 *ofta* || nö[dsakad]
388 *rofdjur* || ~, hvilka
389 *tiden*, || ~ öfwer sin ungdomstid
390 *fiska-/fänget*

- 391 *bågskjutning* || olympisk
 392 *församlat sig* || SKSA A721
 (1846): samlats
 393 *så* || SKSA A721 (1846): 1. som ||
 2. ~
 394 ring-/dans

75 Samma föreställning är i sjelfwa werket rådande äfwen hos Tunguser, Samojeder och alla Finska stammar; men den Jenisejske Ostjaken gör björnen ännu dessutom till en wäktare för hela den lägre andewerlden. Denna makt delar björnen med Imlja, hvilka begge synas wara underordnade himmelens Gud.

Efter denna korta utflykt till forntiden återwända wi till det närwarande och gå att åskåda en bågskjutning³⁹¹, hvartill de unga Furste-sönerna i wänlighet inbjuda oss. Här stå redan på fältet, uppställda i led, byns unga män och pröfwa med senfull arm styrkan af sina bågsträngar. Bakom ynglingarna står en rad af blomstrande tärnor, hvilka församlat³⁹² sig för att åskåda leken. Det är äfwen troligt, att mången yngling, som med jernpilen träffat istorossen derborta, skjutit en annan mera vek i de unga tärnornas hjertan. Det sistnämnda målet synes i sjelfva werket wara det enda sannskylldiga, ty med jernpilen är men just icke angelägen att träffa ett gifwet mål, utan de afskjutas endast för att utwisa de unga svennernas armkraft. Derföre se wi dem ofta riktas upp i toma rymden, der de jaga den ena den andra, likt flygande falkar. Med tjušta blickar beskåda tärnorna hvarje wäl afskjuten pil och hellsa med ett uthållet *hee!* den lyckliga skytten. Huru ljuft detta bifallsrop ljuder i ynglingens öron, derom wittna tillräckligt hans rodnande kinder.

Jag hade trott mig efter lekens slut få åskåda en olympisk seger-belöning, men denna uteblef så³⁹³ när som på twenne pilar, hvilka utan all förtjenst skänktes åt mig af Furstens söner. Kanske låg dock någon ting olympiskt till grund för den ringdans³⁹⁴, hvori man på sistone svängde sig omkring på det fria fältet. Dansen utfördes på Tungusiskt wis, endast med den åtskillnad, att här både

svenner och jungfrur deltog i dansen. De bildade likwäl hvar sin särskildta halfbåge, ty den nordiska kyskhetskänslan förbjöd dem, att räcka hvarandra armen, och man såg derföre under hela dansen ett litet tomrum emellan hwardera³⁹⁵ halfbågen.

77 Under wistelsen wid marknads³⁹⁶platsen förflyto twenne dagar, hvarefter resan fortgick med få afbrott ända till Turuchansk. Stränderna af Jenisej woro allt framgent befolkade med Ryssar och Östjaker, bland hvilka de förra ägde hus och hem, men de sednare endast en båt och ett näfvertält. Allt utwisade att man nedanom Sym redan³⁹⁷ befann sig utom gränsorna för det wälsignade guldlandet. Ty för att ej tala om Östjakernas nödställda belägenhet, woro sjelfva Ryssarne så utblottade, att många ibland dem nödgades dölja sin nakenhet med brokigt sammanflickade Östjaks-larfwor. Nästan i hvarje by såg man någon boning, som blifwit lemnad förgängelsen till rof och bland bebodda³⁹⁸ hus bestodo de flesta af ömkliga kojor. De ägde merendels helt små med kattguld³⁹⁹ betäckta fönster-gluggar, skorstensrör af träd och låga, platta tak, hvilka prunkade med hvarje handa cryptogam-wexter och utgjorde byns enda blomstergårdar. Inwändigt herbergerade dessa kojor wanligen blott swaga och sjukliga personer, ty de arbetsföra bedrefvo ⁷⁸ nu som bäst sitt fiskafänge utmed stränderna af Jenisej.^{lii} 400 De

lii. I norra delen af Jenisejska kretsen utgör fiskafänget den hufvudsakliga näringsgrenen. Åkerbruket idkas ej med allwar norr om staden Jenisejsk. Inom hela den Antsyferowska vološten, som sträcker ifrån mynningen af Kem i söder ända till *Inserowska* vinterlägret i norr och utgör i längd wid pass 600 verst, upptagas blott 1000 desjatiner wid pass af åkerjord. Rågen sås alldeles icke norr om *Nasimowa* och *Worógowa* är den sista by, hvarest man utsår korn. Potates-odlingen fortgår ända

- 395 *hwardera* || de
 396 marknads-/platsen
 397 *redan* [...] *sig* || lefde
 398 *bebodda* || de
 399 *Bulletin*: Marienglas. Marienglas is actually a specific gypsum mineral, selenite, which can be more or less transparent. ‘Cat gold’ is a name for a much broader array of different glittering minerals, although often only meaning pyrite or mica, and has often been used allegorically. It cannot be said whether Cast-rén’s contemporaries immediately understood cat gold as meaning a specific mineral or not. Brockhaus Enzyklopädie 7: 343 [Gips] 401–402 [Glimmer]. (EB – TS)
 400 Change in the footnote:
rofwor || ~ och
 Vorogovo is situated at N61°1’40” E89°37’8” and Verxneimbatsk at N63°8’59” E87°58’51”. (TS)

- 401 *efter* || med
- 402 The original mscr of the section beginning from here is KK Coll. 539.26.19 p. 169–176. It consists of four sheets of ca. 18 x 22 cm. It is published in its entirety on p. 845–847.
- 403 In the Russian tradition, the combination of bread and salt has been and still is considered as providing good luck. Therefore bread and salt are also given as a present for example at housewarming parties. Wikipedia: Хлеб-соль, <https://ru.wikipedia.org/wiki/Хлеб-соль>. (TS)

siſtnämnda woro lägrade än i ett näfvertält, än i en risikoja, än wid ſjelfwa ſtranden under bar himmel. Medan de uppehöllö sig i fiskeläget, tycktes deras lefnadssätt föga ſkilja ſig ifrån infödingarnes. Åtminstone såg jag dem efter⁴⁰¹ hvarje notwarp sönderskära några lefvande fiskar och förtära dem på ſtället utan salt, bröd och andra kryddor, alldeles på måsens sätt. Det⁴⁰² heter wäl, att fisken sålunda förtärd ſkall skydda emot den här mycket gängse ſkorbuten, men jag förmodar likwäl, att det icke är för ☞ sin hellsas bewarande, utan af helt andra orsaker, som den Sibiriska Ryssen förſakar ſitt heliga *chleb-solj*.⁴⁰³ Den enda sannskyldiga orsaken är nöden, ty hela den Jenisejska norden, som genom ſitt rika pelswerk tillförene ansågs utgöra Sibiriens rätta guldland, har genom anläggningen af waskerierna och den här af föränledda ſtegringen på priſet af alla lifsförnödenheter, nedsjunkit i det djupaste elände. Det Turuchanska landet, som både genom ſin aflägsenhet och ſin fattigdom på producter ej kan taga någon wäsendtlig ſkade-ersättning på vaskerierna, lider naturligtwis meſt genom deras tillwaro. För att rädda deſs bebyggare från fullkomlig hungersnöd, har kronan nödgats taga dem på rota och under hela wintern förſe dem med föda, som wäl utdelas i egenſkap af lån, men föga torde komma att återbetalas.

till Imbazk; rofwor, rätikor och kål froda ſig ännu i Turuchansk. Såsom ett wigtigt hinder för åkerbrukets bedrifwande anför man utom klimatets ſtränghet landets ſterila beſkaffenhet på högra ſidan af floden och ſträndernas låga, för öfwerswämningar blottſtällda läge å den venſtra. Dessutom säges den venſtra ſidan wara uppfyllt dels af ſanka kärr, dels af ofruktbara moar, hvilka twinga landsmännen att ofta beſå ſin åker på ett afſtånd af 40 till 60 verſt ifrån flodſtranden.

Dessa rikens fattighjon utgöra annars en egen mikrokosmos, som den resande ej utan ett visst intresse åskådar. Han träffar här Ryssar⁴⁰⁴, Polackar, Tatarer, Estländare, Permier, Ostjaker, Samojeder, Tunguser m. m. I religiöst hänseende indelas ortens innewånare allmänneligen uti tvenne classer, af hvilka den ena innefattar rätt-trogna Greker, den⁴⁰⁵ andra åter alla Duchobortser, Skobtser, Raskolniker⁴⁰⁶, Katoliker, Protestanter, Judar, Muhamedaner och samtliga bekännare af den Samojediska, Ostjakiska och Tungusiska religionen. De rättrogna äro till största delen af det slags menniskor, hvilka i Sibirien betcknas med namnet: *olyckliga*⁴⁰⁷ och tillförene gjort sig kända såsom tjufvar, lurendrejare, förrymmare m. m. Man träffar bland detta folk en och annan, som föreger sig hafva warit herre på ett eget botten; men största delen af deporterade i Turuchanska kretsen lärer dock bestå af lifegna.⁴⁰⁸ Utan afseende på deras fordna stånd och vilkor äro de nu i det närmaste hvarannan lika, ty olyckan har den egenskapen att jemna yttre förhållanden. I andelig motto är deras inflytande likväl mycket olika, i ty att den hos somliga förödmjucar, hos andra åter förhärdar hjertat. Grofwa brottslingar röja wanligen köld⁴⁰⁹, liknöjdhet och förhärdelse, klaga ofta öfver orättwisa domar och i stället för att wisa ett ångerfullt och botfärdigt sinne iaktaga⁴¹⁰ de ett trotsigt och hånfullt beteende. De som icke förhärdat sig i brottets skola, yppa wanligen wekare⁴¹¹ känslor och längta städse att återse Rysslands kära sol. Religiösa förbrytare bära naturligtwis sitt kors med tålmod; de betrakta sig såsom trons heliga martyrer och wänta belöningen för sina lidanden i det tillkommande. Bland dem wäcka i synnerhet Ducho[bo]rtserne den resandes sympathier. Dertill bidrager i någon

81

- 404 *Ryssar* || Moskowiter
 405 *den* || men ~
 406 The *Duxobory* are a faction of the Old Believers or *Starovery*. *Raskol'niks* is a general title for them used by outsiders. The *skopcy* are a religious group whose members' most important hallmark has been castration. The *skopcy* were exiled to Siberia in the 18th century. Vlasov 1999: 71; Большая российская энциклопедия 30: 361 [Скопчество]. See also p. 1157–1158. (TS)
 407 *olyckliga* || 1. ~ och nästan blo[tt] || 2. ~ och bestå
 408 In addition to voluntary immigration from the west to Siberia, criminals were exiled there since the early 17th century. Mass deportations did not begin until the 1760s, when they were connected to the industrialization of the region. Ca. 62,500 people were deported during the 1840s, but the numbers were at their largest in the 1870s when over 17, 000 people were sent to Siberia. The most important centres of deportation were situated in West Siberia. At the end of the century, 4.8 % of all deported people lived in the Zabajkal'skij region. Зуляр – Снытко 2014: 201–209. (TS)
 409 *köld* || trots
 410 *iaktaga* || förråda de wan
 411 *wekare* || af otå

- 412 *han* added in pencil, unclear if by Castrén or somebody else.
- 413 A Russian born in Siberia. Sometimes *Sibirjaks* are characterized also with special anthropological features distinguishing them from Russians of the European side of the empire. Жигунова – Фурсова 2009: 102. (TS)
- 414 passagerare-/fot
- 415 *will* || *bl*
- 416 *rotfrukter* || ~ och
- 417 *krukor* || blomkrukor

- ❖ 82 mon ❖ redan det vackra utseende, som på ett fördelaktigt sätt utmärker Duchobortserne framför större delen af ortens öfriga bebyggare. Deras vackra anletsdrag wanställas icke heller af de fåror och skrynklor, som wanligen utgöra brottslingens Kains-märke. Duchobortsen wisar städse en ren och öppen panna, han fäster gerna sin svärmande blick wid himmelens blå och man ser honom ofta i tysthet förrätta sin andakt i naturens rymliga tempel – det enda han äger och såsom tempel erkänner. I sitt yttre beteende är Duchobortsen stilla anspråkslös och tillbakadragen. Å ena sidan gör han⁴¹² ej wäsen af sin förnäma Ryska extraction, såsom fallet plägar wara med de öfriga deporterade, och i den andra nedlåter han sig ej heller till den infödde Sibirjakens⁴¹³ krumsmidiga bugningar och ekelfagra tal. Duchobortsen bär korteligen en Rysk bondes enkla maner och synes äfven i öfrigt hafva blifvit sitt stånd trogen. Han är öfver all måtta arbetsam, gästfri utan beräkning, tjenstwillig och hörsam i allt, som ej angår hans religiösa ❖ öfvertygelse. Genom sin drift och omtänksamhet förmår han i sjelfva det Turuchanska landet skapa sig en huslig trefnad, som man förjäfves söker hos de öfriga Coloniäterne, hvilka i hopp om snar befrielse från sin deportations-ort uppehålla sig här på passagerare[-]fot⁴¹⁴. De sistnämnda äga utom ett nödortfigt bo föga eller intet, som till lifvets njutning och beqvämlighet hörer. Hos Duchobortserna finner man deremot många ting, som den resande i denna nejd icke ens kan göra sig räkning uppå. Jag will⁴¹⁵ endast nämna deras trädgårdstäppor med sina herrliga rotfrukter⁴¹⁶, sina blommande wallmon, astrar, geronier m. m. Ömtäligare planter drifvas i krukor⁴¹⁷, och jag har mången gång med wemod betraktat den ömhet, hvarmed en stackars deporterad jungfru wårdar

sig om sina⁴¹⁸ små blomster⁴¹⁹, hvilka liksom hon sjelf twina bort och blekna, sedan de blifvit förflyttade under nordens kalla himmel.

- 84 I den ödemark, hvarest wi nu befinna oss råkar⁴²⁰ den resande i ganska stor förlägenhet om en fridfull, för litterära sysselsättningar egnad bönning. Oaktadt sin idoghet bebo till och med Duchobortserna endast låga hyddor, ty de ärliga landtmanna-näringarna gifva i Turuchanska landet en winning, som icke⁴²¹ en gång förslår till lifvets nödwändigaste behof, ännu mindre till uppbyggande af ordentliga hus. Här finnas wäl två eller tre handlande⁴²² bönder, hvilka äga en öfverflödig stuga, uppfylld med speglar⁴²³, helgonbilder och en lysande the-service⁴²⁴ men det här förefallit mig, såsom skulle dessa velmosher wara mera angelägna att wisa sina dyrbarheter, än att skänka ett her⁸⁵ berge åt den resande. Såsom den förnäms- ta bland detta slags notabiliteter må jag omnämna en Malorossiansk qvinna i Öfra-Imbazk, hvilka sjelf gaf⁴²⁵ mig den uppriktiga försäkran, att hon icke är synnerligen svag för gäster. Med denna dame är förhållandet dessutom sådant, att hon älskar upplifva sina söderländska känslor med nordiskt vin, hvilket ingifver henne mera taperhet, än för den resandes wälbefinnande godt är.

Uti detta huswillhets tillstånd känner den resande en osäglig glädje, då han omsider wid mynningen af Nedra-Tunguska⁴²⁶ varsnar tinnarna af ett Gudi helgadt kloster.⁴²⁷ Naturligtwis hoppas han här få lägga ned sin wandringsstaf och hvila sig efter mödorna. Ty wärr blir han äfven denna gång sviken uti sina förhoppningar, ty i det ramlande ruckel, som föreställer kloster-bygnaden, finner knapt *prior* 86 ett skygd för sin grå hjessa. Och nu återstår för den resande ingen annan tillflyktsort än den wanfrejdade staden Turuchansk,

- 418 *sina* || dessa
 419 *blomster* || blommor
 420 *råkar* || sväfwär
 421 *icke* || knapt
 422 *handlande bönder* || velmoscher d. ä. ~
 423 A mirror symbolizes the visible world. In the Mongolian shamanistic tradition, it is meant to frighten evil forces and spirits, to reflect everything including the most secret thoughts, and to turn away the projectiles of an evil force. Tucci – Heissig 1970: 137; Heissig 1980: 19. (TS)
 424 *the-service men* || the-service. För att få tillfälle att åt den resande framwisa sina dyrbarheter och tilläfv⁸⁷ i hopp att genom honom winna en långväga rykte är en slik velmosch alltid glad att
 425 *gaf* || f[örsäkrade]
 426 The River Nižnjaja Tunguska runs into the Enisej from the right (east) at N65°47'0" E87°57'20". (TS)
 427 The monastery was founded in 1657. The village around it was called Monastyrskoe. It was situated at N65°47'23" E87°58'0" where also the town of Turuxansk was moved in 1917. Акишин 2009: 321; Резун – Хромых 2009. (TS)

- 428 *nyssnämnda* || denna
 429 И. С. Пестовъ, *Записки объ Енисейской губернии восточной Сибири*, 1831 года. Москва 1833.
 430 *ifrågawarande* || nedanstående
 431 Castrén cites Johann Eberhard Fischer (1697–1771), a German historian who took part in the so-called Great Siberian Expedition of 1733–1743 in 1740–1741. His *Sibirische Geschichte* was published in 1768. Gmelin 1999: 40, 312–313.

The town of Turuxansk (originally Novaja Mangazeja) was founded at the mouth of the River Turuxan in 1672 after the town of Mangazeja at the Taz had been abandoned. In 1917 it was moved further to the village of Monastyrskoe on the opposite bank of the Enisej. Резун – Хромых 2009. (TS)

som blott är belägen vid pass trettio verst från klostret. För att skingra den ängslan, som närheten af nyssnämnda⁴²⁸ stad ingifver, vilja wi under vägen genomägna en legend, hvarigenom det förberörda klostret wunnit sin ryktbarhet.

I sina anteckningar öfver Jeniseiska Gouvernementet börjar Peštow⁴²⁹ ifrågawarande⁴³⁰ legend med den otvivelaktigt falska uppgift, att staden Turuchansk eller den förr så kallade staden Mangaseja omkring år 1600 stod 400 verst nordligare wid Jenisej-stranden, eller på det ställe, hvaräst för det närvarande byn Chantaika är belägen.^{liii} 431 Staden befann sig wid denna tid, säger Peštow, i ett blomstrande läge och war befolkad med ett talrikt borgerskap. Hos en af stadens rikaste köpmän tjenade såsom handelsdräng legendens hjelte: ✦ *Wasilij* med tillnamnet *Mangaseiskij*. Emedan han war en from, trogen och rättskaffens tjenare, hade husbonden anförtrott all sin egendom i hans vård. Men då Wasilij en natt biwistade den tidiga ottesången i Herrans hus, hände honom den olycka, att tjuftar gjorde inbrott i magazinerne och bortförde en stor del af egendomen. Köpmannen misstänkte Wasilij för delaktighet i brottet och öfverlemnade honom i makthavande Vojevodens händer för att tvingas till bekännelse. Ynglingen ställdes på pinbänken, men då han ej lät förmå sig till ett falskt vittnesmål emot sig sjelf, gaf honom den förbittrade köpmannen ett så starkt slag i hufvudet, att Wasilij i ögonblicket afled. Man förklarade honom för en förhärdad syndare och hans döda kropp kastades utan all ceremonie ut på fria fältet till ett rof för hundarne.

✦ 87

liii. Enligt Fischer anlades Mangaseja år 1601 wid Tasfloden på ett afstånd af vid pass 600 verst ifrån Turuchansk.

Mera⁴³² än ett halft sekel efter denna händelse timade i det heliga Trefaldighets klostret wid Turuchansk följande under. Klosters föreståndare och grundläggare, benämnd *Tichon*, förnam under sina nattliga böner en Gudomlig röst,

88 som 88 bjöd honom att gå till det redan ödelemnade Mangaseja och bringa de jordiska kvarlevorna af den orättwißt dödade Wasilij i helgedomens sköte. Fader Tichon, lydig i all Herrans bud, gaf sig genaßt å färde och tillryggalade i egenskap af wandrande pilgrim den långa och alldeles obanade vägen till Mangaseja. Ankommen till stället warseblef han midt⁴³³ i den kallaste vinter ett grönskande⁴³⁴ blomsterfält, hwarpå en, såsom det tycktes honom, nyligen insomnad yngling låg försänkt i ljufva drömmar. Gubben knäböjde wid ynglingens sida, sände en andaktsfull bön till höjden, tog så den döda Wasilij i sina armar och begaf sig genaßt på återwäg. Med den kära börden wandrade han i⁴³⁵ stränga vinterkölden genom drifvor af snö, men såg rundt omkring sig endast gröngräs och doftande blommor. Utan att njuta någon föda eller hvila, gick han till fots mera än 1000 verst och kände likwäl ingen hunger, ingen trötthet. Legendan uppgifver, att hela färden war fulländad inom loppet af några få dagar, hvilket allt tillfillest ådagalägger, att Wasilij war en helig och 89 rättfärdig Guds man. Också dyrkas han ännu i dag af ortens innewånare såsom ett helgon, ehuru han icke är formligen kanoniserad.

Utan att inlåta oss i några kritiska undersökningar öfver authentien af denna wackra legend, wilja⁴³⁶ wi nu göra vårt första inträde i staden Turuchansk. Härwid kommer det oss wäl till⁴³⁷ pass, att aftonen är ljus och klar, ty i⁴³⁸ saknad af en noggrann local-kännedom löper wandraren fara att på en mulen och regnig dag bryta sitt ben på de

- 432 *Mera än* || Wid pass
 433 *midt* || ett
 434 *grönskande* || blomstra[nde]
 435 *i* || genom
 436 *wilja [...]* nu || gå wi nu
 437 *till* || wid
 438 *i [...]* local-kännedom || i okun-
 nighet om alla de

- 439 *Joukahainen* || unge ~
 440 *likwäl* || ~ såsom nykomlingar
 441 *om* || öfver

murkna och slippriga bräder, som skola ersätta tro-
 toirerna, eller åtminstone drabbas af samma olycka,
 hvarmed gubben Wäinämöinen i vårt Finska epos
 bestraffar Joukahainen⁴³⁹, då han qwäder den
 unge mannen ”ned i kärrets dy till midjan”. Nu
 deremot kunna wi med iakttagande af nödig försig-
 tighet till och med skänka några ögonblicks upp-
 märksamhet åt de lutande gaflarna, hvilka wetta åt
 90 gatan; de platta, torfbetäckta taken; de mossbe-
 lupna väggarna med sina till torkning upphängda
 fiskhufvuden; de med papper, kattguld och lak-
 skinn tilltäppta fönstergluggarna m. m. Då hvar-
 ken plank eller portar åtskilja gårdstomtarna ifrån
 gatan, så störas wi esomoftast uti våra antiquaris-
 ka betraktelser af en skara stora och till utseendet
 fruktansvärda draghundar, hvilka med ett förfär-
 ligt tjut rusa emot oss wid hvarje hus. I afsigt att
 befria oss ifrån deras misshandling wisar sig me-
 rendels en rytande kämpe, klädd i raggig ren-
 skinnsfäll, med Kosak-märket i mössan. Men hvem
 skall hjälpa oss förbi den gräsbetande rådsförsam-
 ling, som tillspärrat gatan derborta? Se här trippar
 en Dame i röd klädning, röda skor och en slöja a lå
 Jenisejsk; – det är klart, att hon haftar till vår und-
 sättning och befrielse. Wandra wi nu vår bana
 fram i samma riktning, så nå vi innan kort stadens
 betesrika, hornbetyngda forum. Här öppna sig för
 oss nya utsigter, nya föremål för betraktelsen.
 91 Utom strandgatan eller ”façaden” warse blifwa
 wi nu äfven en kärrgata eller den så kallade
 ”kokuj”. Begge gatorna äro af fullkomligt samma
 architectyr och utseende, blott deri olika hvarand-
 ra, att de rika och förnäma tagit façaden i besitt-
 ning, då deremot kärrgatan, åtminstone för det
 närwarande, bebos af idel bakstuguhjon. Ehuru
 stadens herrlighet nu ligger utbredd för våra blick-
 ar, sväfwä wi likwäl⁴⁴⁰ uti mycken owisshet om⁴⁴¹

en mängd föremål, som möta vårt öga; ty det är för nykomlingen en ganska svår sak att i Turuchansk skilja kyrkan ifrån ett salt-magazin och högvakten ifrån en krog. Wi wilja så mycket mindre uppehålla⁴⁴² oss wid de enskilda föremålen, som de flesta bland dem nödwändigt skulle inleda oss i alltför allwarsamma betraktelser öfver tingens vansklighet, att endast nämna de gamla kyrkruinerna, de nedramlande handelsmagazinerna, den lutande timwisaren 92 med Middendorffs⁴⁴³ tafla uppå o. s. v. De onekligen glada ste föremålen för vår blick utgöras af några wid stranden upprestta Samojed-tält, men wi hinna ej taga dem i närmarre skärskådande, ty här träder oss till möte en "Herodes af Bethlehem" – en man i bonjour, gröna glasögon och röda skor. Redan af den förnäma utstyrseln kan man sluta, att han är stadens högsta styresman, men hwem skulle tro, att samma man tillförene warit Student i Charkow, att han äfven försökt sin lycka på scenen och genomgått andra sällsamma⁴⁴⁴ öden, tills han omsider hamnat såsom tjänstförrättande Länsman i Turuchansk! Med mycken artighet inbjuder oss den fornda Studenten i sin boning, hvarest wi finna hela den Turuchanska societeten församlad. Denna societet består utom husvärden af en läspande Kosak-Fändrik, af en själasörjare, som njutit sin uppfostran i Jakuzk, och en hellsowårdare, hvilken 93 försäkrar sig hafva sett twenne solar lysa liktidigt på den Turuchanska himmelen – en observation, för hvilken han hoppas erhålla kallelse till medlem af något lärdt gille, hotande att i annat fall lemna alla vetenskapliga⁴⁴⁵ forskningar på båten. Efter all werldens sed sitter sällskapet vid en flaska – jag vill ej säga: hvad slags win, och rökar en tobak, som är tillredd af gröna blad och björkspånor. Medan herrarna sitta och språka wid glaset, skulle

442 *uppehålla oss* || 1. inlåta oss i sys || 2. dröja

443 Alexander Theodor von Middendorff (1815–1894) who led the expedition to Siberia in 1843–1845. Also Castrén's expedition was principally considered as a part of Middendorff's expedition, although Castrén was not subordinated to him in any way. Сухова – Таммиксаар 2005. (TS)

444 *sällsamma* || otroliga

445 *vetenskapliga* || lärda

- 446 *Emellertid [...] wi* || 1. Här || 2. ~ här
- 447 *icke [...] uppköper* || SKSA A721 (1846): icke köper
- 448 *der* || derwid
- 449 *egentligen blott* || SKSA A721 (1846): blott
- 450 *finner man* || finnes
- 451 *hela den* || SKSA A721 (1846): den
- 452 Changes in the footnote:
Jenisej || Turuch[an]
sedan || derpå
Turuchan har || Turuchan på
 The River Xudosej runs into the River Taz from the right at N65°36'8" E82°23'16" and the River Pokal'-ky into the Xudosej from the right 43 km from its mouth. The only river today that is called Voločanka runs into the River Xeta on the Tajmyr Peninsula, but it is not the one that Castrén meant. (TS)

man hålla dem för de bästa wänner i werlden, men onda tungor förtälja icke desto mindre, att de besagde qvadrumvirerne skola bilda tvenne emot hvarandra fruktansvärdt fiendtliga partier. Emellertid⁴⁴⁶ wilja wi lemna deras bedrifter utan all widare uppmärksamhet.

94 Min ankomst till Turuchansk inträffade wid tiden för årsmarknades firande. 94 Ehuru i och för sig obetydlig, är denna marknad likwäl i vigt för stadens innewånare; ty den som icke⁴⁴⁷ der⁴⁴⁸ nu uppköper sitt socker af Jeniseiska köpmän för 2 Rub[el] 50 kop[ek] marken, nödgas om vintern för samma quantitet betala 6 Rubel åt sina wänner. Sin förnämsta betydelse äger marknaden emellertid derigenom, att ortens infödingar wid detta tillfälle erlägga sina krono-utskylder. Furstten för hvarje stam eller slägt har wäl redan förut verkställt uppbörden, så att egentligen⁴⁴⁹ blott hans närvaro vore wid marknaden behöflig, men man bör weta, att en Furstlig person icke engång bland de Ostjaker och Samojeder kan offentligen uppträda, utan att beledsagas af en talrik skara Drabanter. I sjelfwa werket finner⁴⁵⁰ man wid hela⁴⁵¹ den Turuchanska marknaden ingen ting märkwärdigare, än jußt dessa processioner af Jenisejska Ostjaker, Bajichinska,^{liv} Tasowska^{lv} 452

95 liv. De Bajichinska Samojederne uppehålla sig så wäl wid Turuchan, som i synnerhet 95 wid floderna öfra och nedra Bajicha.

lv. Med Tasowska Samojeder förstå wi här icke Jura-kerne, utan blott de två slägter eller stammar, hvilka under namn af *Limbel-gum* och *Kaasel-gum* hänfö-
 ras till den Tysko-Karakonska upravan. Endast de förstnämnda besöka den Turuchanska marknaden och begagna härwid den medlersta af de tre communications-wägar, hvilka om sommaren leda ifrån Tas till Jenisej. De gå uppför floden *Kudasej* och dess biflod

och Karasinska Samoieder^{lvi} 453, hvilka i sällsamma kostymer draga kring gatorna med hvar sin Josua⁴⁵⁴ till banerförare. Ingen bland 95 dessa skaror underlåta att behedra⁴⁵⁵ oss med en uppvaltning och underrätta sig om Hans Kejserliga Majeståts hellso-tillstånd. Man vill äfven weta om fjolårets skatt kommit Hans Majestät riktigt till handa och huru H. M. varit der med tillfredsställd. De bland Furstarne, som blifvit för- 96 lända med röda kaftaner och medaljer, buga sig underdånigst för gåfvorna och lofva att äfven framdeles troget uppfylla sina tjenste-åligganden. ”Men skulle Tsar-Guden icke wara nöjd med mig,” yttrade en Ostjak-Furste, så hellsa Du och bed Tsaren icke afsätta mig, utan endast gifva sitt missnöje mig tillkänna, så skall jag godwilligt afträda mitt embete åt en wärdigare”. Detta tal war i sjelfva werket icke Furstens allwar, ty han trodde sig stå i särdeles stor nåd hos Majeståtet, af skäl att han årligen afsände till Tsar-Guden en svart räf i egenskap af gästvänskaps-skänk ”(гостинница).” Samma Furste gjorde mig många

Pokatka till landtryggen, draga sina båtar deröfver till Bajicha-sjö och styra sedan utför öfra Bajicha till Turuchan. Den norra communications-vägen ifrån Mangaseja uppför Wolotschanka till Ratilicha och Turuchan har ej blifvit begagnad alltsedan stadens flyttning. Deremot händer det stundom, att Samoiederne bana sig wäg ifrån Tas till Jenisej öfver Nalymje-osero.

96 lvi. Dessa benämnas wanligtwis Ostjaker och tillhöra jemte de Bajichinska och de Tysko-Karakonska Samoiederne den södra Samoied-grenen. De uppehålla sig i trakten af Kureika och böra noga skiljas ifrån en annan Karasinsk stam, hvilken tillika med [de] Chantaiska Samoiederne och de så kallade *Podgorodnyje* sluter sig till den nord-östra grenen. Jurakerne åter höra till nord-vestra grenen.

453 Changes in the footnote:
Ostjaker || Ostjakerna
äter || h[öra]

The River Kurejka runs into the Enisej from the right (east) at N66°29'11" E87°14'6".

The Enisej Ostyaks are Kets. The Taz, Bajxa and Karasino Samoyeds are Selkups, in Castrén's time known as Ostyak-Samoyeds. They are considered to be a hybrid of the Nenets and the earlier population of Northern Siberia between the rivers Ob' and Enisej. Their language belongs to the Southern Samoyed group, and there are ca. 1,000 speakers of it today. The other Karasino tribe, the Xantajka and *Podgorodnye* Samoyeds, mentioned in the footnote are the Tundra Enets, whose language has nearly become extinct. Endangered Languages of Indigenous Peoples of Siberia, <http://lingsib.iea.ras.ru/en/languages/selkup.shtml>, <http://lingsib.iea.ras.ru/en/languages/enets.shtml>; Unesco Red Book, http://www.helsinki.fi/~tasalmin/nasia_report.html; personal communication, Jarmo Alatalo, 13 Sept. 2016. (TS)

454 Joshua was Moses's successor in the Jewish Torah and the Christian Old Testament. Bible, Book of Joshua, <http://www.biblestudytools.com/joshua/>. (TS)

455 *behedra* || gör

- 456 *de [...] svaromålen* || svaren
 457 *den [...] karlen* || SKSA A721
 (1846): den bättre
 458 *dermed* || med den höflighets
 betygelse
 459 *tömde ett glas* || tog mig en sup
 460 Selkups. (TS)
 461 Change in the footnote:
sommarens || vårens
 The River Turuxan runs
 into the Enisej from the left
 (south-west) at N65°55'45"
 E87°41'40", the River Eloguj
 from the left (south-west)
 at N63°13'21" E87°44'4" and
 the River Dubčes from the
 left (west) at N60°55'54"
 E89°40'34". (TS)

❖ 97 besynnerliga frågor angående mitt embete, och då han af ❖ de⁴⁵⁶ obestämda svaromålen kunde sluta, att jag ej war den tredje, knapt nog den femte mannen näst Kejsaren, så började han hålla sig sjelf för den⁴⁵⁷ bättre karlen och fordrade, att jag skulle kyssa honom på handen, men lät slutligen nöja sig dermed⁴⁵⁸, att jag hans Furstliga person till ära tömde⁴⁵⁹ ett glas.

Med undantag af några Tungus-familjer, äro alla de infödingar, hwilka under sommaren besöka Turuchansk och andra vid Jenisej befintliga marknadsstäder, till sitt egentliga näringsfång fiskare, ehuru de äfven såsom binäringar bedrifva jagt och renskötsel. De utgöras till en del af *Ostjaker*, till en del af *Samojeder*, men inbegripas wänligen alla under den förra benämningen.⁴⁶⁰ Begge stammarne uppehålla sig till det mesta venster om ❖ 98 Jenisej, emedan ❖ denna sida genom sina lugna och farbara floder bättre egnar sig för fiskafänge, än den högra, der floderna äro strida, grunda och ofarbara.^{lvii} ⁴⁶¹ Deremot är den högra sidan i följe af sin bergiga natur rikare på zoblar, räfvar, wilda renar m. m., och derföre hafva Tunguserna, hvilka bedrifva jagten såsom sin hufvudsak, tagit förnämligaßt denna sida i besittning. De

lvii. Höger om Jenisej anträffas Ostjak-Samojeder blott wid Kureika, nedra Tunguska och några smärre floder. På venstra sidan deremot lefva de kring-spridda vid floderna Turuchan, Bajicha, Jelogui, Sym, Dubtsches, Tas och dess många bifloder. Med undantag af de Tasowska och Bajichinska bedrifva nästan alla de öfriga Ostjak- och Samojed-stammar sitt fiskafänge längs venstra stranden af Jenisej ifrån sommarens början allt inpå Augusti, då de förfoga sig uppför de nämnda bifloderna till sina jagtställen.

99 Samojed-stammar^{lviii} 462, hvilka walt renskötseln till sin födkrok, nomadiserar jemte några Tungus- och Jakut-slågter på de mossbelupna tundrorna wid hafsbandet. Bland de⁴⁶³ anförda tre folkslagen befinna sig, hvad det ekonomiska tillståndet beträffar, renägande⁴⁶⁴ Samojeder i de bästa omständigheter. Närmaste rummet intager det Tungusiska jägarfolket, och wärst deran äro onekligen de så kallade Oštjakerne. Deras fattigdom härrör sannolikt af den nära beröring, hvari de lefwat med Coloniſterne, hvilka naturligtwis icke underlåtit att draga vaxel på infödingarnas enfall och godhjärtighet. Nämnda beröring har emellertid haft det goda med sig, att Oštjakerne härigenom hunnit ett steg längre i odling, än så wäl Tunguserne, som i synnerhet det Samojediska tundra-folket. Liksom alla fiskare öfverhufvud, äro äfven de Jenisejska Oštjak-Samojederne i högsta grad osnygga, tröga och lättjefulla, men de utmärka sig likwäl B framför ortens öfriga infödingar genom mildare seder och hysa deri ett bestämdt företräde, att de åtminstone muntligen bekänna sig till den Christna religionen. Om de nordliga Samojederne vet man, att de ännu lefwa i den djupaſte råhet och okunnighet. En lärd Munk har wäl meddelat mig ett manuscript, deri han till stöd för sin förmodan om Samojedernes härkomst från de Israeliter åberopar deras kunskap om de heliga bud[-]orden⁴⁶⁵; men att denna kunskap ej slagit någon djupare rot, derpå är redan följande händelse ett tillräckligt bewis. En nomadiserande Samojed har⁴⁶⁶ för någon tid sedan blifwit häktad

99 lviii. Hit höra: 1) *Jurakerne* 2.) *De Jenisejska Samojeder*, som inbegripas under benämningarna Chantaiskije, Karasinskije och Podgorodnije, 30.) *Awamska* och *Chatanga-Samojederne*.

462 With present-day names 1) Nenets, 2) Enets and 3) Nganasans and Dolgans. Nganasan is a Samoyed language, spoken by ca. 500 people. Dolgan is a dialect of Yakut, a Turkic language, spoken by ca. 5,600 people in the 1990s. Unesco Red Book, http://www.helsinki.fi/~tasalmin/nasia_report.html; Endangered Languages of Indigenous Peoples of Siberia, <http://lingsib.iea.ras.ru/en/languages/nganasan.shtml>. (TS)

463 *de* || *dessa*

464 *renägande Samojeder* || 1. Samoj[ederne] || 2. *de renägande Samojederne*

465 *bud-/orden*

466 *har* || *hade*

- 467 *eget* || ett
 468 See also p. 1165.
 469 *Ostjak-Samojederne* || Ostjakerne
 470 *mordhistoria* || SKSA A721 (1846): mordhändelse
 471 *framkallad* || föränledd
 472 *yrseln* || SKSA A721 (1846): febern

och förd till Turuchansk, för det han dödat och enligt berättelsen uppätit (?) sin hustru. När domaren wid anställd undersökning tillsporde Samoje- den om orsaken till det begångna brottet, ge[n]- mälte denne med kallblodighet: "Hustrun min hade jag köpt och ärligen betalt, och med min egendom kan jag förfara efter eget⁴⁶⁷ godtfinnande."⁴⁶⁸ Nästan dylika ohyggligheter berättas äf- ven om Tunguserne; men hwad 101 *Ostjak-Samojederne*⁴⁶⁹ beträffar, så wet man om dem intet vidare, än att de i sin fattigdom föra en stilla och christelig wandel. Mig wetterligt har bland dem på sednare tider tilldragit sig blott en enda mord- historia⁴⁷⁰, och äfven denna synas wara framkall- ad⁴⁷¹ af sjelfva den Christna religionen. Såsom händelsen blifvit för mig berättad, skulle en Ba- jichinsk Samojed hafva insjuknat i en häftig feber och under yrseln⁴⁷² yttrat fantasier, som bragt an- förwandterna på den tanken, att patienten wore besatt med Djefvulen. Medan man öfwerlade om medlen att utdrifva den onda anden, dog den sju- ka till sin egen lycka; men in[n]an kort föll en af den aflidnes söner i samma sjukdom och förhöll sig derwid alldeles på samma wis såsom fadren. Slägten församlade sig till en ny rådplägning, hvarwid de wisaste yttrade den mening, att Djef- vulen öfverflyttat ifrån far till son och tvifvelsutän skulle fortfara att till sista man förgöra slägten, dereft han ej i tid blefve allvarligen näpst och tuk- tad. 102 *Men* att komma åt den lede owännen war ingen lätt sak, emedan han troddes hafva tagit sitt säte i det allra innersta af patienten. För att emel- lertid verkställa sitt uppsåt, förfärdigade man stö- rar af det sega aspträdet, täljde störarna wäl hwassa och angrep med dessa wapen den olyckli- ge patienten, hvilken med otaliga styng genom- borrades. Det förstås att han genaft afled, men

historien förmåler att också den onde sedermera icke låtit höra af sig.⁴⁷³

Litterära sysselsättningar med infödingarna qwarhöllo mig i Turuchansk ifrån början af Junii ända till slutet⁴⁷⁴ af Julii [1846] – en årstid som annorstädes werlden plägar föra med sig allsköns glädje och wälsignelse, men i Turuchansk är den qualmiga hettans, den odrägliga myggens, de alldagliga åskornas och regnskurarnas tid. Med den 20 Julii/2 Aug[usti]⁴⁷⁵, som enligt Ryska tideräkningen är sjelfva Eliæ-dag, ingår enligt allmogens meteorologiska observationer ett nytt tidskifte.

☞ 103 Den wanliga myggen ☞ börjar småningom aftaga och efterträdes af en mindre⁴⁷⁶, ännu mera beswärlig art af samma slags ohyra; skarpa nordanwindar afkyla luften; himmelen antager en förtörnad uppsyn och låter sin wrede nedrasa öfver jorden i häftiga skurar. En solskensdag hör wid denna tid redan till undantagen och utgör⁴⁷⁷ wanligen ett förebud till åska och owäder. Gräset gular, träden fälla sina löf, änder och gäss begynna småningom sitt återtag. De bland infödingarne, hvilka under sommaren bedrifvit fiskafänge wid Jenisej, draga sig till skogsbygden eller tundrorna, och alla handelsskutor hafta att uppsöka en säker hamn undan de fruktade stormarna.

På denna sena årstid inträffade äfven min afresa ifrån Turuchansk till den 567 verst nedanföre belägna byn Dudinka⁴⁷⁸. Ehuru verkställd i en större, däckad båt war likwäl denna resa förknippad med mödor och faror af alla slag. De nordliga windarne föranledde nästan hwarje dag ☞ ett lägre eller kortare uppehåll wid någon öde strand, der fartyget ofta war i fara att krossas emot klippor och sandbankar. Esomoftast sönderslogs rodet, och wid ett tillfälle förlorades till och med ankarret – att ej tala om smärre skador, hvilka dagligen

473 According to Castrén's travel diary (see p. 1190) this happened in 1839.

474 *slutet af Julii* || den 20 Julii/2 Aug[usti]

475 In the Gregorian or New Style date Castrén is mistaken by one day. 20 July Old Style was equivalent to 1 August New Style in the 19th century. (TS)

476 *mindre* || änn[u]

477 *utgör* || är

478 Dudinka is situated at the mouth of the river of the same name at N69°23'50" E86°10'58". (TS)

- 479 *föranledda* || wällade
 480 *endast* || m[edföra]
 481 *Sättet [...] hundar* || Detta sätt
 att färdas [It cannot be said
 if the alteration is in Cast-
 rén's hand or by the editor of
 NRF.] || SKSA A721 (1846): Det-
 ta sätt att färdas
 482 *en* || ett
 483 *som [...] ifrån* || som med ängs-
 liga nödrop flytta från d[en]

inträffade. Dessa af owädet föranledda⁴⁷⁹ widrig-
 heter ökades af en städse rådande fuktighet, som
 icke allenast förderfwade provianten och särskild-
 ta rese-persedlar, utan äfven öfvade ett menligt
 inflytande på hellso-tillståndet ombord. Det kan
 wäl synas, såsom skulle en resa af några hundra
 verst utmed strömmen äfven i värsta fall endast⁴⁸⁰
 medföra en pina af några få dagar; men så är dock
 ej förhållandet. Nedanom Turuchansk hejdar Jeni-
 sej sitt snabba lopp, och då flodens kraft numera
 icke forthjelper den resande, nödgas han i dessa
 folkfattiga bygder skaffa sig fram med hundar.
 Dessa spännas allt efter omständigheterna till ett
 105 antal af 4–8 kreatur framför en större båt. 105 Man
 fastbinder dem wid en lina, som med sin andra
 ända är fästad wid masten eller fören af fartyget.
 En fotgångare drifwer dem utefter stranden och
 nödgas derwid använda sin hela förmåga, för att
 styra de extrawaganta lastdragarne. Sättet⁴⁸¹ att
 färdas i båt dragen af hundar är så utomordentli-
 gen långsamt, att man i bästa fall kanske gör en
 dagsresa af 20 verst, men i missgynnande wäder
 bråkar ifrån morgonen till aftonen på en fjärd af
 fem eller tio verst. Härwid hinner den resande na-
 turligtwis skänka en⁴⁸² tillräcklig uppmärksamhet
 åt videbuskarna venster och granarna höger om
 floden, åt de oförgängliga ismassor, som wårflo-
 den här och der quarlemnad wid stränderna, åt de
 tallösa skaror af swanar, wildgäss och änder, som⁴⁸³
 i känsla af den kommande wreden med ängsliga
 nödrop fly bort ifrån tundran. Roar det tilläfven-
 tyrs att göra en promenade på mossstufvorna
 106 wid stranden, så upptäckas öfverallt spår af 106
 räfvar, wilda renar, wargar och björnar. Af men-
 niskor äro spåren något sällsynta, men om wäder-
 leken ej är alltför missgynnande, kan man likwäl
 hoppas, att efter en eller twenne dagsresor nå ett

så kallad vinterläger⁴⁸⁴ (зимовье), som wanligen bebos af någon deporterad Rysse, men för det närvarande står öde, emedan Colonisterne⁴⁸⁵ på denna [årstid] idka fiskafänge wid sina sommar-stationer (лѣтовья), hvilka här på orten bestå dels af tält, dels af usla rökstugor. Äfven träffar man emellan Turuchansk och Kureika ett och annat⁴⁸⁶ näfvertält, som bebos antingen af en fattig Tungus-familj eller af Imbatzka Ostjaker, eller Öfra-Karasinska⁴⁸⁷ Samoieder. Dessutom uppehålla sig i det Schorachinska vinterlägret⁴⁸⁸, 40 verst nedanom Turuchansk några förryskade Jakut-familjer, hvilka enligt sin egen uppgift för

107 100 år tillbaka inflyttat från Lena-floden. Wid pass 365 verst nedanom Turuchansk finnes ett vinterläger, som benämnes *Pláchina*⁴⁸⁹ och består af tre ömkliga kojor. I granskapet af denna by hade Fursten för de Tasowska Jurakerne och en stor del af den Furstliga slägten uppslagit sina sommar-tält, för att enligt gammal sed bedrifva sitt fiskafänge i⁴⁹⁰ Jenisej. I afsigt att sysselsätta mig någon tid med nämnda folkstam, lät jag för mig och min reskamrat utrymma en af de förbemälda kojorna, hvilken föga öfverträffade en wanlig Ostjak-jurt. Dagens⁴⁹¹ [ljus] erhöles i denna studerkammare genom en quarters hög pappersglugg så sparsamt, att man ofta midt på dagen nödgades arbeta wid eldsljus. Härwid war det en icke ringa olägenhet, att ljuslågan oupphörligt fladdrade för vinden, som blåste in genom de bräckliga wäggarne. Ännu menligare för arbetet war den förskräckliga rök, hwarmed rummet uppfylldes wid eldningen, som

108 på innewarande årstid d. ä. i början af Augusti omöjlig kunde underlätas. Meäst stördes likwäl studierna i nämnda rum genom de ewiga regnskurrarna. Ehuru jag låtit reparera det genomskinliga taket, inströmmade likwäl wattnet wid hwarje

- 484 *vinterläger* [...] *wanligen* || *vinterboning* (зимовье), hvilket *wanligt*twis
- 485 *Colonisterne på* || 1. en || 2. <-> || 3. *Colonisterne wid*
- 486 *annat* || 1. <annall> || 2. *jurt* || 3. <nalt>
- 487 *Öfra-Karasinska* || 1. *Bajichinsk[a]* || 2. *Karasinska* || 3. *Nedra-Ka[rasinska]*
- 488 *vinterlägret* [...] *några* || *vinterlägret några*
- 489 The Island of Plaxinskij is situated at N67°49'13" E86°31'6". (TS)
- 490 *i* || *wid*
- 491 *Dagens* [ljus] || SKSA A721 (1846): *Dagen*

- 492 *upphöra* || in[packa]
 493 The River Xantajka runs into
 the Enisej from the right (east)
 at N68°6'46" E86°30'12". (TS)
 494 Igarka at N67°27'10" E86°31'53".
 (TS)
 495 *af* || SKSA A721 (1846): med
 496 *å, som här* || bäck, som wid
 sjelfva
 497 *blomster* || SKSA A721 (1846):
 blommor

häftigare regnwäder med sådan häftighet, att man nödgades upphöra⁴⁹² med allt arbete, inpacka sina papper och skydda sin egen person på samma sätt, som under bar himmel. Till råga på alla dessa förtretligheter kom slutligen bekymret om de ting, som till lifvets nödtorft och uppehälle fordras.

Efter tre weckors vistelse i Plachina flyttade jag till det 40. verst nedanföre belägna Chantaiska vinterlägret⁴⁹³ och fortsatte här mina studier ännu i åtta dagar, eller intill dess Jurakerne gjorde uppbrott ifrån Jenisej. I Chantaika blir den resande gladt öfverraskad af en kammare med ordentlig ugn och stora, ehuru något bristfälliga glasfönster. I stället för den svarta och wedervärdiga fiskoljan (*warka*), hvarmed han i saknad af egen matsäck måste nöja sig i Plachina, Igarskoje⁴⁹⁴ m. m., framräcker Chantaika-mor en oljekruka af⁴⁹⁵ den hvita ste mjölk. Utom ett godt herberge äger Chantaika fördelen af en skön natur, i synnerhet wid den lilla å⁴⁹⁶, som här utfaller i Jenisej. Den resande skall ej ångra sin möda, om han på den ojemna stranden banar sig fram några verst uppför ån. Må han ej glömma att här taga sitt afsked af lunder och ängar, och gröngräs och blomster⁴⁹⁷. Sin nästa promenade gör han kanske på tundrorna wid Dudinka, och hvad han der kan finna utöfwer sankar kärar, mosstufvor och widebuskar, det har jag under tre månaders vistelse på ort och ställe ännu ej mått upptäcka.

Appendix 19.1

169 Det⁴⁹⁸ heter⁴⁹⁹ wäl, att fisken sålunda förtärd, skall skydda emot skorbutiska sjukdomar, men jag förmodar likwäl att den⁵⁰⁰ Sibiriska Ryssen för sin hellsas skull hvarken⁵⁰¹ skulle försaka salt, bröd eller brännwin, om dessa articlar endast wore honom bättre tillgängliga. Det⁵⁰² sanna förhållandet är emellertid sådant, att hela den Jeniseiska norden, som genom⁵⁰³ sitt rika pelswerk tillförene ansågs utgöra Sibiriens guldland, efter anläggningen af guldvaskerierna och den härigenom föranledda stegringen af priset på alla lifsförnödenheter nedsjunkit i det allra djupa ste elände. Det Turuchanska landet, som genom⁵⁰⁴ sin aflägsenhet och fattigdom⁵⁰⁵ på producter ej

170 kan taga någon väsendtlig skade-er⁵⁰⁶ sättning på waskerierna, lider naturligtwis mest⁵⁰⁶ genom dessas tillwaro. För att rädda dess bebyggare ifrån total hungersnöd⁵⁰⁷, har kronan nödgats taga dem på rota och under hela wintern försörja dem med bröd, hvilket wäl utdelas i egenskap af lån, men föga torde kunna återbetalas.

Dessa riksens fattighjon utgöra annars en egen⁵⁰⁸ mikrokosmos, som den resande ej utan ett wisst intresse åskådar. Han finner⁵⁰⁹ här Moskowiter, Polackar, Malorossianer, Liffländare, Judar, Zigenare, Tatarer, Jakuter, Permjakar, Ostjaker, Samojeder, Tunguser o. s. v. I religiöst hänseende indelas ortens⁵¹⁰ bebyggare allmänneligen uti tvenne classer, af hvilka den ena

171 innefattar⁵¹¹ blott rättrogna Greker, den⁵¹² andra åter alla Duchobortser, Raskolniker, Katoliker, Protestanter, Judar, Muhamedaner och samtliga individer af den Samojediska, Tungusiska, Ostjakiska trosbekännelsen. De rättrogna äro till

- 498 The mscr fragment KK Coll. 539.26.19 p. 169–176 consists of four sheets of ca. 18 x 22 cm. Cf. p. 828–830.
- 499 *heter* || säges
- 500 *den* [...] *Ryssen* || *Ryssen*
- 501 *hvarken* || ej
- 502 *Det* [...] *förhållandet* || Nu är förhå[llandet]
- 503 *genom* [...] *tillförene* || tillförene genom sitt rika pelswerk
- 504 *genom* [...] *taga* || ej kan tag[a]
- 505 *fattigdom* || bristen
- 506 *mest* || allra m[est]
- 507 *hungersnöd* || ~ och död
- 508 *egen* || 1. ege[n] || 2. särsk[ild] || 3. ~ art || 4. ~ slags
- 509 *finner här* || träffar här folk af många skilda tungomål, såsom
- 510 *ortens bebyggare* || de
- 511 *innefattar blott* || blott innefattar
- 512 *den* || men

- 513 *menniskor, hvilka* || folk, som
 514 *nästan [...] af* || består af idel
 515 *förrymmare* || tullförnillare, ~, menedare, hexor och mångler-skor
 516 *herre [...] botten* || 1. en liten herre || 2. ant[ingen] || 3. sjelf || 4. herre i werlden || 5. ~ eller åtminstone en förnäm stor herres kammartjenare lakej dräng || 6. eller till och med en beklädt ett litet statens tjenare || 7. arbetare i statens tjenst || 7. sjelf herre på eg[et] – The sequence of the changes is unclear.
 517 *De [...] bekomma sig* || Med undantag af Duchobortserna träffas i Turuch[anska] området här högst få indivi[der] deporterade, som väcka den resandes deltagande; de öfriga äro alla till största delen förhårdade syndare, hvilka låtit olyckan föga bekomma sig och
 518 *alla [...] näringar* || 1. sina || 2. alla slags olofliga handtwerk och näringsfång
 519 *Alltid [...] lättare* || Wisslerligen är wäl en mensklig känsla lättare alltid
 520 *ishårda* || isiga
 521 *men [...] resandes* || men någon ting rätt wackert och bewekande intagande har jag hos bland det wanliga slaget af deporterade endast funnit hos en äldre qvinsperson ifrån Stor-Novgorod, men de förmå dock ej väcka den resandes
 522 *draga [...] deltagande* || väcka ett särdeles deltagande hos den resande
 523 *deltagande* || 1. känslor || 2. medlidande
 524 *vissa* || en wiss
 525 *Den [...] qvinnan* || 1. Hon || 2. Den stackars <raskan>

största delen af det slags menniskor,⁵¹³ hvilka i Sibirien betecknas med namnet: *olyckliga* och nästan⁵¹⁴ endast består af tjufvar, lurendrejare och förrymmare⁵¹⁵, myntpreglare o. s. v. Man träffar bland detta folk en och annan indiuid, som föreger sig hafva varit herre⁵¹⁶ på eget botten men största delen af deporterade i Turuchanska gebietet lärer dock bestå af lifegna, hvilka synas vara sitt öde wäl värda. ☞ De⁵¹⁷ äro öfverhufvud taget förhårdade syndare, hvilka, i stället för att låta olyckan bekomma sig, tvertom anse sig nu ega ett privilegium att bedrifva alla⁵¹⁸ slags olaga fång och näringar. Alltid⁵¹⁹ är wäl en mensklig känsla lättare framlockad ur deras, än de infödda Sibirjakernes ishårda⁵²⁰ hjertan; men⁵²¹ bland det wanliga slaget af deporterade träffas dock sällan ☞ någon indiuid som i n[å]g[o]n högre mon förmår draga⁵²² till sig den resandes deltagande⁵²³. Jag erinrar blott en äldre qvinsperson, som genom berättelsen om sin deportation väckte hos mig vissa⁵²⁴ medlidsamma känslor. Den⁵²⁵ stackars qvinnan hade under Franska campagnien⁵²⁶ förälskat sig i en ung soldat, som å⁵²⁷ sin sida varit henne af själ och hjerta tillgifven.⁵²⁸ Den Ryske soldatens kärlek är, som bekant, sällan af det ridderliga slag, som will offra sig för ära,⁵²⁹ fosterland eller någon högre idé, utan⁵³⁰ tvertom af en⁵³¹ så egennyttig beskaffenhet, att⁵³² den för sitt sjelfbestånd låter allt det öfriga fara. Inseende att en Fransk kula kunde göra ett⁵³³ spratt i den påbegynta kärleks-handeln beslöt soldaten⁵³⁴ att⁵³⁵ rädda sin kärlek på bekostrand af tjensten. Han rymde ur ☞ ledet och öfvertalte älskarinnan att⁵³⁶ blifva sig följaktig, under försäkran, att han nog skulle etc. Redan dessförinnan hade han öfvertalt älskarinnan att öfvergifva⁵³⁷ sin rättmätiga herre, under

☞ 172

☞ 173

☞ 174

försäkran⁵³⁸ att han skulle⁵³⁹ finna en säker fristad för deras ömsesidiga⁵⁴⁰ kärlek. I⁵⁴¹ besittning af fågelns frihet⁵⁴² ilade nu de begge älskande sin⁵⁴³ dunkla framtid till möte. Deras väg gick genom 175 \blacklozenge öde⁵⁴⁴ skogar och war förenad med svårigheter, hvilka⁵⁴⁵ tidigt kommo älskarinnan att minnas⁵⁴⁶ sin fördna och rättmätiga herre, hos hvilken hon tillföre i ostörd⁵⁴⁷ ro hade fått⁵⁴⁸ njuta af detta lifvets goda. Innan kort kom äfven lagens hand och lade sig tung öfver den unga kärleken. Äktenskapet upplöstes och de älskande blefvo dömda att deporteras till "hvar sin aflägsna vrå i Sibiriens öknar." Här hafva de nu lefvat i mera⁵⁴⁹ än trettio år, utan hvarken se, eller höra af hvarandra. Emellertid har älskarinnan låtit⁵⁵⁰ fjettra sig med starkare band vid en an[nan] make och lefver nu på sitt vis förnöjd en annan⁵⁵¹ make. Sin "ungdoms dårskap" fortfar⁵⁵² hon dock alltid att begråta och längtar 176 \blacklozenge att "ännu en gång få återse Novgorods klara sol."

Ett särskildt slag af deporterade utgöra de under namn af Duchobortser allmänt kända religiösa svärmare. Oaktadt sina möjliga religiösa frivillelser dem jag här förbigår hysa likväl anhängarne af denna utbredda religions-sekt många egenskaper, hvilka åtminstone hos en yttlig betraktare väcka de varmaste sympathier. Härtill bidrager till någon mon redan det ädla, wackra utseendet, som på ett öfvermåttan fördelaktigt sätt utmärker Duchobortserna framför ortens öfriga⁵⁵⁴ bebyggare.⁵⁵⁵

- 526 The Franco-Russian war of 1812. (TS)
- 527 *å sin sida* || i och för sin kar
- 528 *tillgifven*. || 1. ~ Soldaten || 2. ~ Emedan soldaten insåg
- 529 *ära*, || ~ sanning,
- 530 *utan tvertom* || twertom
- 531 *en så egennyttig* || den egennyttiga
- 532 *att [...] fara* || 1. som will bestå || 2. att den för sitt sjelfbestånd uppoffrar allt annat
- 533 *ett spratt [...] kärlekshandeln* || 1. en ända på kärleken || 2. ett spratt i hans kärlek
- 534 *soldaten* || den unga ~
- 535 *att [...] tjensten*. || 1. befria sig ifrån denna och sätta sig utom all fara, derigenom att han rymde från tjensten || 2. befria sig ifrån denna och sätta sig utom all fara, derigenom att han rymde æ från ledet och förmådde älskaren || 3. sätta sig utom all fara derigenom att han rymde från ledet[.] Dess
- 536 *att* || till
- 537 *öfvergifva* || göra sig redo till fly[kten]
- 538 *försäkran* || föregifvande
- 539 *skulle finna* || egde
- 540 *ömsesidiga* || gen[sidiga]
- 541 *I [...] skogar* || 1. Så sväfvade färdades nu de älskande två på kärlekens lätta wingar genom skog och ödemark, med i besittning af fågelns frihet och fågelns fröjder. || 2. Så sväfvade nu de älskande två, efter den erotiska terminologien "på kärlekens lätta wingar" sin fram dunkla framtid till möte. Deras väg gick genom skog och ödemark
- 542 *frihet* || ~ och fågelns fröjder
- 543 *sin* || till

- 544 *öde skogar* || genom skogar och ödemark, der de
- 545 *hvilka tidigt* || som snart
- 546 *minnas* || tänka på
- 547 *ostörd ro* || rikt mått
- 548 *fått njuta* || njutit
- 549 *mera än* || närm[are]
- 550 *låt it [...] förnöjd* || 1. tröstat sig öfver förlusten öfver af sin första make och ~~kar~~ lefver nu förnöjd || 2. älskare och lefver nu förnöjd med starkare fjettrad sin
- 551 *annan* || ~, laglig
- 552 *fortfar [...] längtar* || 1. kan hon dock icke förlåta sig || 2. bittrat begråter hon sitt brottet emot ”sin fordna herre som bevisat henne mycket godhet och slutligen längtar hon
- 553 *städse* || ~ af allt sitt hjerta
- 554 *öfriga* || alla ~
- 555 *bebyggare.* || ~ Tvertemot allmänna meningens tilltror jag Duchobortserne ~~jenväl till och med~~ äfven en vida högre fjällsadel, än hela det öfriga vänskapets deras ~~samtliga~~ samtliga deras
- 556 This fragment does not directly belong to the travel report above but it describes the same part of the journey. The mscr KK Coll. 539.26.19 p. 177–178 consists of one sheet of ca. 18 x 22 cm.
- 557 *högre* || hela
- 558 *Tscherno-ostroff.* || ~ Om anledning till Jurakernes nordliga inwändning emot ~~norr~~ ~~norden~~ norr <--> förtäljes följ[ande] trad[ition] be
- 559 *uppjagade* || uttro<--->
- 560 *Samojederne* || ~ hafva
- 561 *tvingat* || haf[va]
- 562 *egentl.* || endast
- 563 *Chantaiska* || Den ~ uppravan

Appendix 19.2

❖ 177 ❖ öfra⁵⁵⁶ flodet af Wach samt högre⁵⁵⁷ upp wid Jenisej, der de uttryckl[igen] sägas hafva bott i nejden af det nu så k[al]l[a]de Tscherno-ostroff.⁵⁵⁸ Wid Jenisej blefvo Jurakerna uppjagade⁵⁵⁹ af den Ryska befolkningen, och wid Tas sägas de Ostjaiska Samojederne⁵⁶⁰ wid sin inwändning ifrån Tomska Gouvernementet hafva med härsmakt tvingat⁵⁶¹ dem att draga sig högre upp i landet.

Med *Samojeder* förstår man i Turuchanska gebietet egentl[igen]⁵⁶² de stammar, som nomadisera öster om Jenisej. De sönderfalla i officiellt häns[eende] uti följ[ande] fem så kallade upraver:

- ❖ 178 ❖ 1. *Chantaiska*⁵⁶³, Sam[ojediska] *Mandu*.
2. *Podgorodnaja*⁵⁶⁴ Jur[akiska]⁵⁶⁵ *Wai Sam. Bai*.
3. *Karasinska*, Sam.⁵⁶⁶ Mungandji.
4. *Awamska*, Sam. Tau.
5. *Badejewska*⁵⁶⁷

20 **Tolstoj Nos den 25 Nov[ember]
(7 Dec[ember]) 1846.**⁵⁶⁸

Den 16⁵⁶⁹ November [g. st.] infunno sig i Dudinka några Dolgāner för att efter aftal beledsaga mig med sina renar till Tolstoj Nos⁵⁷⁰. En af Dolganerne bekände sig till Christna läran och öfverraskade mig på det högsta derigenom, att han vid afresan kastade sig på knä framför Guds moders bild och uppläste en lång bön för min välgång. Sedan denna lithania var ändad, inpackade man mig i en så kallad *balok*, d. ä. en med renhudar öfvertäckt släde, liknande till sin yttre form ett aflångt skrin. Kl[ockan] 10 om morgonen skedde afresan från Dudinka och då jag efter en färd af 60 verst kröp ur skrinet genom dess trånga sidolucka, gol tuppen sin sista nattväckt i Samylowa. Detta vinterläger bestod, liksom de flesta andra nedanom Dudinka, af blott ett enda litet hus, hvilket sades tillhöra en Jeniseisk köpman, men för det närvarande beboddes af en sjuttioårig qvinna och en mansperson, som vid mitt inträde i stugan föll mig till fota och i de mest ödmjuka ordalag bad mig förlåta, att han ehuru Rysse till börden, var född bakom tundran. Då detta fel i mina ögon endast var en förtjenst, undfägnade jag mannen med en sup och lät honom sedan berätta för mig allt hvad han visste om sederna och lefnadssättet i sin födelseort *Xatanga*⁵⁷¹. Midt under hans berättelser fylldes rummet af Karasinska Samoieder, hvilka genom Dolganerne hade blifvit underrättade om min resa och redan en tid bortåt afbidat min ankomst till vinterlägret, i afsigt att för mig få yppa sina sorger, såsom den tillstädesvarande Fursten yttrade sig. Efter att hafva

- 564 *Podgorodnaja* || Den ~
565 *Jur.* || Sam.
566 Above this, Castrén has written: *Jur.*
567 *Badejewska* || 1. Badäjewska || 2. ~
¶ Med undantag af stammarne
568 The travel report from Dudinka to Tolstoj Nos was probably sent from Nazimovo on 22 February/6 March 1847. No mscr exists. The report was published in *Morgonbladet* 33/1847 (3 May 1847), in Castrén 1855: 236–241, and in German in the *Bulletin* of the Academy of Sciences of St Petersburg. Castrén 1847h; Castrén 1848j: 231–236.
569 16 || NRF: 16 (28).
570 Tolstoj Nos is situated in Karaul at N70°7′0″ E83°11′0″. (TS)
571 Xatanga is on the river of the same name at N71°58′41″ E102°27′52″. (TS)